

Apunts sobre els projectes de restauració de la Universitat de Cervera (1950-1990)

JOSEP MORA I CASTELLÀ
Arquitecte

Presentació

Aquest treball es basa principalment en l'estudi dels projectes i documentació d'arxius. La durada de les obres, les variades intervencions i la dispersió documental fan que sigui un treball complex. La proximitat en el temps fa que moltes persones tinguin records directes de les obres de restauració de la Universitat. Per això s'agrairà qualsevol suggeriment o comentari respecte aquest treball, posant-se en contacte amb l'autor o amb el Centre Municipal de Cultura¹.

La Universitat de Cervera es va construir en el segle XVIII. L'obra es va allargar gairebé vuitanta anys. I fou a nivell acadèmic el moment de creixement i plenitud.

1. Voldria agrair a Joan Salat els aclariments que li he demanat; a Joan Gangolells i a Enric Solsona la seva col·laboració al facilitar-me els plànols dels seus projectes d'intervenció a la Universitat; a Dolors Montagut de l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera per la seva ajuda; a l'Arxiu de la Diputació de Barcelona, Servei de Catalogació i Conservació de Monuments Històrics; i a Joan Porredón, que ha fet un treball minuciós de neteja i millora dels plànols que aquí reproduïm

El segle XIX fou l'època decadent amb els incendis que va patir i pel seu tancament el 1842, quan es traslladà definitivament a Barcelona. Degut a la gran superfície que ocupa va tenir diferents usos².

El segle XX és el segle de la recuperació d'aquest edifici. Es començà amb els pares Claretians, que el repararien per convertir-lo en seminari, però amb la Guerra Civil la idea es va frustrar. En els anys 50 es començà a fer projectes parcials de restauració, en declarar-se el 1947 monument nacional, que es materialitzaren en el període 1965–75, en conjugar-se projecte i ús. Actualment aquesta obra alberga deu entitats lligades al món de la cultura. És el renaixement de l'edifici de la Universitat.

Introducció

Un dia de l'any 1970, un gran soroll que provenia de la Universitat va sorprendre a la tranquil·la ciutat de Cervera. S'acabava d'enfonsar una part dels forjats de la Universitat del costat est. La zona s'havia habilitat com a magatzem del Servei Nacional del Blat i feia pocs dies que l'Ajuntament havia ordenat el seu desallotjament per qüestions de seguretat. Aquestes sobrecàrregues varen empènyer els murs, es varen anar inclinant fins a separar-se del forjat i, en conseqüència, fou com un avís que la Universitat estava en perill. Pel soroll molts veïns es varen pensar en un primer moment que l'enderroc havia estat molt més gran.

Aquest fet va ser un dels que més va moure els cerverins a voler agilitar solucions i a fer gestions per veure que es podia fer per a l'ex-Universitat. Temps enrere Ramon Turull ja plantejava aquesta problemàtica en un article a *Segarra*, on demanava una solució definitiva i urgent, de manera que calia insistir i mobilitzar en els despatxos minis-

2. Aquesta fase es descrita amb detall per VILA, Federico. *Reseña histórica científica y literaria de la Universidad de Cervera*. 1a. Ed. 1923. 2a. Ed. 1981 amb un apèndix gràfic de l'època en què es va restaurar. També en LLOBET, Josep M. "La universitat de Cervera: passat i present". Introducció del llibre de MORA, Josep. *La construcció a Catalunya en el s. XVIII*. Barcelona 1997.

terials. Que hi hagués menys xerrameques i més fets. En el mateix article comentava com hi va haver idees de tota mena sobre el futur de la Universitat. Un personatge de la jerarquia provincial de la SEU volia que tornés a ser Universitat. Una altra idea propugnava negociar les parts vendibles de l'edifici per sufragar les despeses de l'Ajuntament. L'article acabava amb un alè d'esperança en dir "*poseemos la certeza absoluta de que últimamente se ha removilizado la cuestión, recurriendo, aparte la carta al Ministerio correspondiente, a determinada y prestigiosa figura oficial, de indudable influjo en los medios culturales y gubernativos de Madrid*"³.

La carta del ministre de Cultura que havia adreçat a l'Ajuntament de Cervera era un detall de les diferents gestions que s'havien efectuat.

L'enderroc del forjat, com sempre passa per desgràcia, va produir més efecte que alguns articles publicats anys enrera a la revista *Segarra*, que ja preveïen aquests fets: "*...Ya sola con la ingratitud del tiempo y poco a poco se fue sumergiendo hacia una lenta y profunda agonía. Hoy los techos se unden y la mala hierba crece por doquier ¡la Universidad se derrumba!... Dios nos libre de ver a nuestra generación al majestuoso Templo de la Ciencia que la Sapientia, Aedificabit Sibi Domun, convertido por la indiferencia en un gran montón de escombros*"⁴

El batlle que va començar les primeres gestions va ser Antoni Xuclà i Riu, fins a l'any 60. Els mateixos pares Claretians, ja el 1947 van presentar un "*Memorial de la congregación de misioneros hijos del Inmaculado Corazón de María dirigido a S.E. el jefe del Estado con objeto de conceder una cantidad para restaurar la universidad*". L'objectiu era poder-la dedicar a Universitat Pontificia, com la de Comillas i Salamanca. Aquest memorial explicava la situació lamentable en què es troba, on es comenta que: "*Un día se desprende parte de la cornisa, del fronsipicio, otro día se derrumba parte del tejado y de techos o un tramo de escalera sin que se clamara para*

3. TURULL, Ramon. "¡Ay... esta Universidad!", *Segarra*. 15 de juliol de 1947.

4. MESTRES FREIXES, J., "Vacaciones", *Segarra* n.3, 1944.

poner fin a semejantes cosas... la magnitud de la fábrica ha podido ser argumento de peso y de difícil por no decir de imposible solución"⁵

Quan Turull deia que hi havia contactes amb persones influents a Madrid, a qui es referia? Sens dubte aquí hi podria haver la clau per recuperar aquest edifici.

Un gran edifici sense ús

Una de les propostes des de fora de Cervera i per la ploma de Santiago Nadal era convertir la Universitat en una escola d'estiu i/o de tardor on lligava cultura i turisme. Ell proposava: "*Mientras la Universidad de Verano de Santander tiende a un especial interés por los países americanos, a cuya ruta atlántica se abre el puerto montaños, la Universidad de Otoño de Cervera podría dedicar especial atención a lo estrictamente occidental europeo en cuanto producto y herencia conjuntos y comunes de lo cristiano, lo romano y lo griego*"⁶

Pocs anys abans, el 20 de novembre de 1947, s'havia declarat la Universitat com a monument d'interès històric-artístic. Les primeres intervencions van ser de consolidació d'una part de les cobertes, a començaments dels anys 50, i dirigides per Alejandro Ferrant Vázquez.⁷

Un altre tema directament relacionat amb la restauració de l'edifici és a què anirà destinat. No s'entén una restauració d'un edifici sense habilitar-lo a un ús. I aquest encara no estava clar. Fins aquí ja hem vist quatre propostes, com a Universitat, com a negoci i desmuntar-la, com a Universitat Pontifícia i com a Universitat d'estiu. Possiblement

5. RAZQUIN, Ferran. "Algo sobre la Universidad", *Segarra* n.80, 1947. L'autor qualifica el Memorial de sobri, objectiu, magnífic i molt ben presentat. I dona complert suport al Memorial.

6. NADAL, Santiago. "Una idea sobre la Universidad", *Segarra* n.156, 1950.

7. Alejandro Ferrant Vázquez (Madrid 1897-1976) era l'arquitecte del "Servicio de Restauración de Monumentos" de la zona de Catalunya a Madrid, on hi depenien les províncies de Tarragona i Lleida. Barcelona i Girona tenien servei propi. El seu germà Angel fou un pretigiós escultor.

encara hi havia més idees per treure-li major rendiment. Un edifici de tal magnitud necessitava una bona planificació i un bon treball d'equip.

Cap a un redreçament de l'edifici al voltant de la figura de Duran

La creació del Patronat, el 1961, és una primera síntesi del treball gairebé personal que havien realitzat, movent els fils pertinents, per aconseguir idees, projectes i ajudes cap a l'edifici de la Universitat, amb el suport de personatges influents.

Agustí Duran (Cervera 1887-Barcelona 1975) era el personatge de connexió amb els diferents estaments. La seva influència com a personatge culte, humanista i defensor del patrimoni. Com a exemple, va crear l'arxiu fotogràfic de la comarca de la Segarra, va ser un defensor del patrimoni durant la Guerra Civil, va recuperar molta ceràmica antiga de la Segarra amb Isidre Clopas Batlle, va proposar el Museu Etnològic del Blat i la Pagesia –situat a la Universitat en un començament i traslladat actualment en el museu del c. Major–, etc...

El 1968 en Josep M. Razquin (Cervera 1930-1995), alcalde de Cervera des del 1960, fou nomenat president de la Diputació de Lleida. Va ser un altre fet clau a nivell de relacions polítiques. El nou batlle o paer en cap, Joan Salat, mostrarà força interès per cercar ajudes amb els seus continus viatges a les diferents administracions centrals que tenien a veure amb la Universitat com l'ensenyament mig, l'ensenyament laboral, patrimoni, biblioteques, etc. Al final d'aquesta trajectòria es pot afirmar que fent aquestes gestions ha mostrat el que ha estat la seva vocació.

La connexió de la Universitat de Cervera amb la de Barcelona és molt clara. Una va substituir l'altra i quan la cerverina va tancar, els seus variats estris, arxius i llibres van anar a parar a la biblioteca de la Universitat Central de Barcelona. Per tant, la brillant idea de Duran, que la Universitat de Barcelona fos qui ajudés a nivell cultural i a

nivell de gestió, va ser molt ben vista pel rectorat barceloní, i la mostra és l'interès que hi va posar el seu rector Antoni Torroja. Amb aquest fet per una banda sembla que se supera aquesta pugna entre Cervera i Barcelona. Per una altra es proposa retornar la docència a la Universitat amb un institut laboral, de caràcter agrícola i ramader per a la zona cerealística com és la Segarra.

Després d'un any d'intenses gestions, el 1960 es redacta el projecte global de la Universitat de Cervera, posteriorment es fan algunes modificacions i per fi el 1963 s'aprova i s'inaugura una part de la Universitat per destinar-la a institut.

L'edifici tornava a la vida, a la vegada que es combinaven els treballs docents amb els de restauració, com va passar en els seus orígens. Això fa que sigui una obra on continua havent-hi una convivència entre cultura i arquitectura. En un primer moment el lloc ocupat era mínim, mentre es feien les obres que anaven seguint les diferents fases previstes. L'any següent, el 1964, es va obrir la branca administrativa.

Antoni Torroja i la Universitat

La família dels Torroja és de tradició matemàtica, començà pel pare, que era catedràtic de matemàtiques a la Universitat de València i Madrid. Els seus fills van ser Josep Maria, Antoni i Eduard. Els tres van destacar en la branca de les ciències i són personatges influents en el camp de la cultura científica⁸. Antoni Torroja va demostrar molt interès per revitalitzar la Universitat. Avui l'institut de secundària porta el seu nom com a reconeixement. Ell fou el precursor del projecte global de la Universitat de Cervera, que proposava donar uns usos a tot l'edifici:

8. Antoni Torroja i Miret (Tarragona 1888-Barcelona 1974) Matemàtic. A Madrid cursà els estudis de matemàtiques i d'enginyer de mines. El 1917 guanyà una càtedra de geometria a la Universitat de Saragossa i al cap de poc temps passà a la de Barcelona. El seu magisteri exercí una gran influència degut a l'educació del raonament que inculcava. Fou acadèmic de l'Acadèmia de Barcelona i de Madrid. Durants els anys 1957-63 fou rector de la Universitat de Barcelona. El seu germà Eduard és sobretot conegut per les seves construccions en estructura de formigó, com les esglésies del Pirineu lleidatà de Xerallo i del Pont de Suert. El seu germà Josep Maria va destacar com introductor al país de la fotogrametria. Extret de la *GEC*.

- a.-Institut laboral, amb una demanda creixent pels pocs instituts que hi havia a les comarques veïnes.
- b.-Dipòsit de llibres de la Universitat de Barcelona.
- c.-Residència per a la comunitat dels pares Claretians i per l'alumnat de fora Cervera, és a dir, un col·legi menor.
- d.-Exposició permanent d'estrils rurals.
- e.-Espai per a cursets de recerca.
- f.- Habitatges professorat en una de les torres de la Universitat.

PROYECTO DE RESTAURACION DE LA ANTIGUA UNIVERSIDAD DE CERVERA 1962

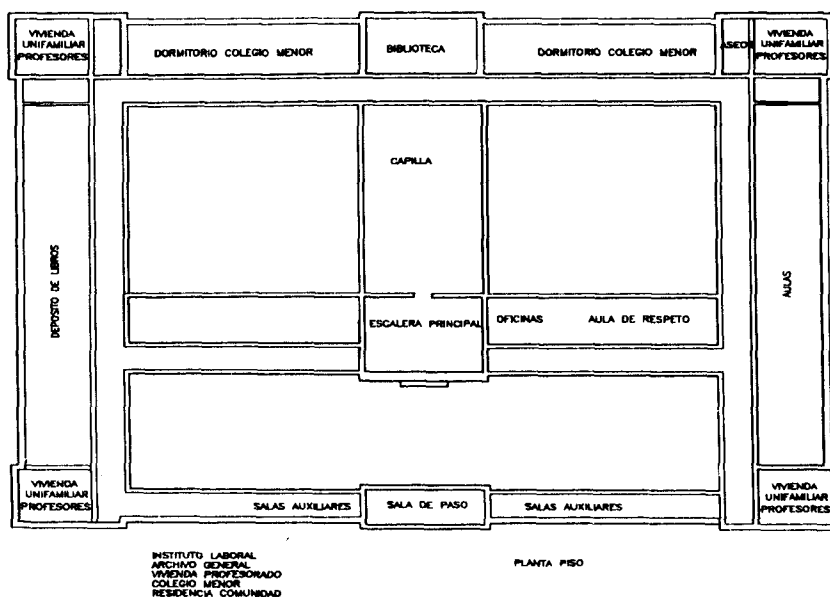

Fig.1. Distribució d'usos de la planta pis del projecte global de restauració de la Universitat de Cervera. Camil Pallàs, 1962. Font: AHCC. Dibuix: Josep Mora.

Aquest projecte s'encarrega al Servei del Patrimoni de la Diputació de Barcelona, que és el lloc de més prestigi i tradició en restauració de monuments (l'únic que hi havia a Catalunya). Tal com es llegeix en la memòria, l'encàrrec el fa Antoni Torroja a Camil Pallàs, on es llegeix: "El avanzado estado de ruina en que se encuentra el edificio construido para albergar la antigua Universidad de Cervera, ha

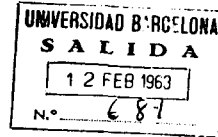
*movido a algunas entidades —para restaurar dicho edificio— y contribuyen a elevar el nivel cultural, profesional y social de la región*⁹.

L'estat en què es trobava l'edifici és descrit en la mateixa memòria del projecte, el qual en realitzar-se en diferents fases, i degut a la grandària de l'edificació, va tardar quinze anys en fer un primer treball de consolidació. En el projecte d'ampliació de l'institut laboral, 2a fase, es llegeix: *“Las plantas bajas están cubiertas de techos abovedados de gran luz, el primer piso de jácenas y vigas de la misma luz y cubierta con cuchillos de armadura que sostienen los altillos del desván. El estado es muy malo, las bóvedas que no están agrietadas no tienen la solidez suficiente para resistir su uso como sostén de un techo, por lo que es el presupuesto que se ha previsto la utilización de aquellas como el decorativo y la construcción de un nuevo techo en el grueso de la bóveda, para la resitencia necesaria en aulas y demás dependencias. También se prevé el reforzamiento del segundo techo cerámico con viguetas de 8,50 cm. con jácenas, cada 4,30 cm. y unos añadidos (tornapuntas) a los cuchillos de las armaduras que eviten el ulterior movimiento de aquellas, que ha hecho padecer sensiblemente las paredes*”¹⁰.

Per finançar les obres Torroja tenia la idea que, dins el projecte global, cada fase fos sufragada per cada una de les entitats que estés més propera a un dels sis usos a què es destinava l'obra. I a més crear un patronat amb importants personatges públics que donessin prestigi per defensar l'obra i amb poder econòmic. Es per això que trobarem que el patronat estava format per gent ben heterogènia i, en alguns casos, allunyats del món del patrimoni.

9. Extret de la Memòria del projecte de restauració de la Universitat, Pallàs 1960. Diputació de Barcelona. Servei de Patrimoni Arquitectònic Local (SPAL). Fons documental. Arxiu Pallàs.

10. Extret de la Memòria del projecte de restauració de la Universitat, Pallàs 1961. Diputació de Barcelona. SPAL. Fons documental. Arxiu Pallàs.

El Sr. Secretario General de la Junta Central de Formación Profesional Industrial de la Dirección General de Enseñanza Laboral, con fecha 8 del presente mes, me dice lo que sigue:

"Excmo. Señor:— Con esta fecha el Arquitecto delegado de la Junta Facultativa de Construcciones Civiles, me dice lo siguiente:

"El proyecto de habilitación de locales en el edificio de la antigua Universidad de GERVERA (Lérida) para instalar en él un Colegio Menor (presupuesto de 4.521.800,98 ptas.), no puede ser informado favorablemente por cuanto las obras que se proponen consisten solamente en las obras para la obtención de dormitorios para 67 alumnos y para 6 miembros de una comunidad, sin que aparezcan en los planos los lugares para comedor, estancias, salas de estudio, etc. etc.

"Además debe tener en cuenta el Autor que los dormitorios para Colegios, no pueden ser en ningún caso para dos plazas; o han de ser individuales, o para tres o más plazas. Y desde luego, no se admiten dormitorios sin ventilación.

"Por todo lo cual, al proponer la devolución al Autor del presente proyecto para su debida corrección, se propone además, que se señale en el plano general todas las dependencias y servicios que hayan de contener el edificio, a fin de comprobar que han sido estudiadas y eliminadas las presuntas interferencias entre Centros, Colegios, Exposiciones, etc. que haya de contener el inmueble, demostrando que para ello se han tenido en cuenta todas las disposiciones vigentes y en especial las prescripciones del Decreto de 12 de Julio de 1962, donde se ordena, que cuando un proyecto ha de llevarse a cabo en fases diversas debe realizarse previamente un estudio de conjunto o anteproyecto muy completo, donde se especifica sin ambigüedad todas las obras que requiere el proyecto definitivo".

"Lo que comunico a V.E. para su conocimiento y efectos, adjuntándole el proyecto".

Lo que a mi vez y con inclusión del proyecto de referencia, traslado a V.S. para su conocimiento y efectos consiguientes.

Dios guarde a V.S. muchos años.
Barcelona, 12 de febrero de 1963.

EL RECTOR,

Sr. D. Camilo Payés Arisa.— Arquitecto.

Fig.2. Carta de la Direcció General d'Ensenyament Laboral al Rector Antoni Torroja sobre el projecte de Pallàs. 12 de febrer de 1963. Font: AHCC.

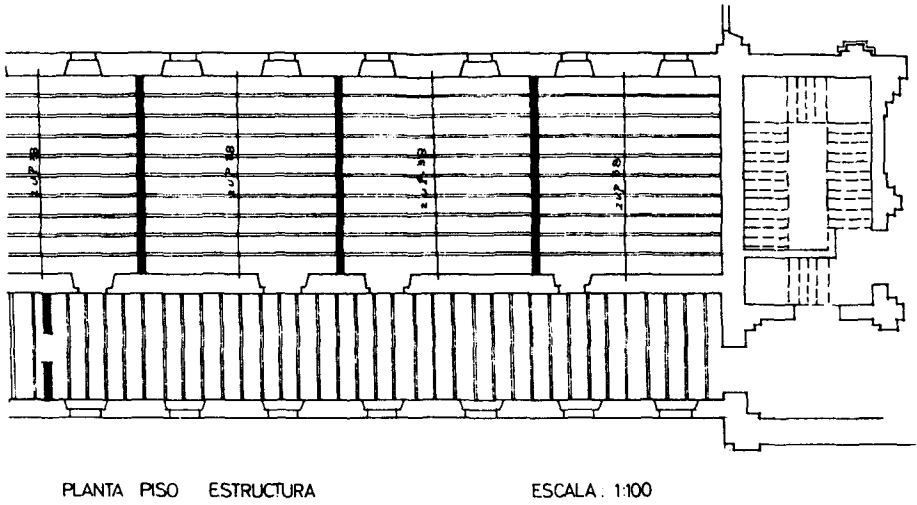

Fig. 3. Estructura proposada per a la planta pis de l'ala central. Pallàs, 1962

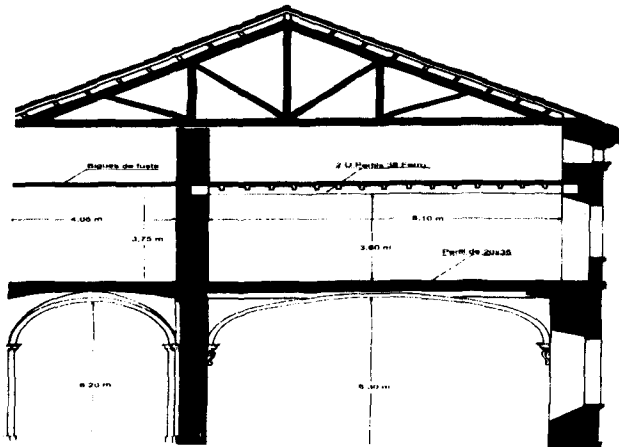

Fig. 4. Secció vertical amb els nous forjats a realitzar. Pallàs, 1962

El Patronat de la Universitat de Cervera

La creació del Patronat Universitari de Cervera suposava que les més importants entitats públiques es dedicarien a activar i protegir l'edifici de la Universitat.

En la primera composició del Patronat hi havia dos classes de patrons. Els patrons nats eren: el rector de la Universitat de Barcelona (Antoni Torroja), el bisbat de Solsona (Vicente Enrique Tarancón), la Diputació Provincial de Lleida (Roberto Olano), l'Ajuntament de Cervera (Josep Razquin) i el delegat de zona del Patrimoni Artístic (Carles Cid).

Els patrons elegits eren d'entitats proposades pel Patronat: governador civil de Lleida (José A. Serrano), Direcció General d'Arxius i Biblioteques (Ignacio Rubio), representant de la Direcció General de Ensenyament Laboral (Jaime Guardia), president de Germandat Sindical dels Llauradors i Ramaders de Cervera (Amadeu Biosca), Direcció General d'Agricultura (José Cases), Consell Superior d'Investigacions Científiques (Agustí Durán), Facultat de Ciències de l'Universitari de Barcelona (Santiago Alcobé). El President era el rector de la UB, Antoni Torroja. El primer punt de les bases era molt clar: "*Se declara de interés nacional la consolidación y conservación del edificio de la antigua Universidad, así como las actividades culturales que en el mismo se organizan*"¹¹.

El Patronat decidia com es desenvolupava el projecte, on per exemple s'aprovà que es fes en sis fases. També es parlà de celebrar els 250 anys de la seva fundació l'any 1967.

De 1962 a 1965 es van fer setze reunions. A partir de 1967 en l'arxiu no consta cap reunió. Potser hi va haver dificultats d'assistència dels patrons perquè eren personatges de prestigi. Algunes reunions es feien a Barcelona, al rectorat de la UB. El 1965, el president fou el nou rector Santiago Alcobé, i el 1977 ho va ésser García Valdecasas.

11. Arxiu Històric Comarcal de Cervera (AHCC). Universitat de Cervera. Patronat

El 1986 el Patronat de la Universitat de Cervera es va reformar sota la dependència dels departaments de Cultura i d'Ensenyament de la Generalitat. Es deroga el decret de 1961 i se n'aprova un de nou presidit pel conseller de Cultura. Hi ha dos vicepresidents: el conseller d'Ensenyament i l'alcalde de Cervera, amb 3 vocals del Departament de Cultura, 3 vocals pel Departament d'Ensenyament, 3 representants de l'Ajuntament i un representant de la UB.

En l'article 2 es llegeix els seus objectius i competències en 5 punts: exercir l'administració; vetllar perquè la utilització no perjudiqui la seva condició de monument; tenir cura de la conservació; vetllar perquè es realitzin les obres de conservació i millora, i promocionar i impulsar les iniciatives de caràcter cultural, intel·lectual i artístic, tradicional i popular, d'arxius, biblioteques, exposicions, sales de conferències i totes aquelles altres activitats d'exposició cultural i d'esbarjo així com de centres d'ensenyament i investigació, bé directament o amb la col·laboració d'altres entitats o institucions¹².

En l'actualitat el Patronat no té activitat i es fa necessària la seva reactivació en un moment en què aquest edifici té diversos problemes en la seva fàbrica.

Els primers projectes (1950-1962)

Els projectes que inicialment es varen executar foren la consolidació de la coberta de la torre, el 1950, i de la coberta de la capella, el 1951. L'autor fou Alexandre Ferran i per ara no hem pogut trobar aquests projectes.

Els diversos projectes de restauració, des de l'any 1960 a l'any 1975, per citar la fase de restauració bàsica de l'edifici, fa que hi hagi una varietat de projectes, de reformes d'aquests projectes, que fa difícil el seu procés lineal. Han estat 15 anys on s'ha reformat una part important de l'estructura, i durant aquest temps el projecte inicial ha anat

12. ADGC núm. 698. d'11 de juny de 1986.

perdent pes, quan alguns dels espais projectats canvien el seu ús. Se segueix amb la idea d'ubicar en la planta primera les aules i serveis de l'institut i en la planta baixa els tallers, gimnàs, junt amb altres zones ocupades per a altres usos, com el dipòsit de llibres i el museu de la pagesia.

L'actuació en aquest edifici es podria dividir en dues parts: la primera amb l'actuació de Camil Pallàs com l'arquitecte de la Diputació de Barcelona; en aquesta fase es treballa per la consolidació. La segona part són projectes puntuals realitzats per Joan Gangoletls, en l'ampliació de l'arxiu pel dipòsit de llibres d'una part de les golfes i el reforç d'una de les torres, i d'Enric Solsona en la intervenció de la ubicació de l'Arxiu Històric Comarcal i la biblioteca municipal, amb una nova obertura en la façana sud.

El desenvolupament global del projecte va anar variant, des dels inicis del 1960 al projecte del 1962, el qual dóna la sensació encara de provisionalitat, degut possiblement a la complexitat de lligar els sis usos diferents.

Mentrestant ja s'estaven desenvolupant els projectes del dipòsit de llibres, que passa a ser un dipòsit de documents d'arxiu General de l'Administració —en l'ala del c. Manuel Ibarra— i el de sala d'exposicions —en l'espai sota la capella—. Posteriorment es va crear un altre arxiu: el dipòsit bibliogràfic de la BUCB en la zona de les golfes del costat nord.¹³

A principis del 1963 es presentà la fase del projecte per a col·legi menor, amb una cabuda de 67 alumnes i 6 membres religiosos. El projecte es retornà per falta d'informació i el que és més important, se li demanà a Pallàs un plànol general definit tal com reproduïm, insistint que “... *cuando un proyecto ha de llevarse a cabo en fases diversas debe realizarse previamente un estudio de conjunto o anteproyecto muy completo donde se especifique sin ambigüedad todas las obras que requiere el proyecto definitivo ...*”¹⁴.

13. Revista Lligall, núm. 1. 1988. Associació d'Arxivers de Catalunya. pàgs. 13-16

14. AHCC. Universitat de Cervera.

De tota manera, encara no conec les causes, però els projectes del col·legi menor, d'espais per a recerca i d'habitacles per al professorat no es varen portar a terme. Els dos primers projectes només estan dibuixats en esborrany. El dels habitacles estava realitzat i només es va fer una vivenda a cada torre de costat sud.

L'obra s'anava fent en funció de les ajudes que es reben. Es feien projectes parcials per justificar la quantitat que podien destinar-hi. A més com que les ajudes venien de diferents departaments dels ministeris, els projectes estan dispersos. Si ens situem en la façana interior, els treballs començaren pel costat dret, seguint la forma que té d' "U".

A nivell tècnic, el projecte de dipòsit de llibres utilitzà l'ús de la jàssera mixta tipus "Homar", pretensada i muntada a l'obra. És circular, amb nervis a 120 ° per resistir una sobrecàrrega de 1.100 Kg/m². En la resta de l'obra, els forjats es suporten per unes jàsseres metàl·liques 2 U - 38 per una sobrecàrrega de 500 Kg/m². El plànol d'estructura mostra la disposició de les biguetes i els arcs de creueria són de volta de maó.

El 1966 es realitza una ampliació de l'institut laboral, que implica una nova part de l'edifici per consolidar i adequar a les necessitats docents. Llegir la memòria d'aquest projecte és entendre el tipus de treball que s'estava realitzant *"El creciente curso de alumnado del Instituto Laboral, requiere la adaptación de una parte del antiguo edificio, para la ubicación de nuevas aulas de enseñanza. Para ello se escoge el Ala Este de su mitad Sur, entre el cuerpo central y el Instituto Laboral masculino. Una parte de esta Ala, en su planta baja y en cinco de sus ocho tramos, ya se consolidaron las bóvedas y se utilizó como Gimnasio. El Proyecto actual comprende la terminación total de esta ala, con la terminación de los tres tramos restantes, que tienen hundidas las bóvedas, la completa renovación del piso primero y segundo y las cubiertas. Las bóvedas de planta baja se reconstruirán con los mismos perfiles que las antiguas, sostenidas por el techo resistente superior, de la misma forma que los ya construidos. El segundo techo se construirá en hormigón armado, con capacidad de sobrecarga de 500 Kg/m². La cubierta será con cuchillos de armadura de hormigón armado, viguetas, solera y teja, los cuchillos de*

armadura en la parte del pasillo se hacen de manera (según se indica en los planos) que se suprime el tirante para no dar la impresión de falta de altura. Las tejas se aprovecharán las viejas al objeto de mantener la unidad de estética del conjunto.

Comprende además el presente proyecto la terminación completa del aula de tres tramos en planta baja, cuatro aulas de dos tramos en piso y acabados sencillos en el segundo piso, con la instalación de electricidad y calefacción, para lo cual se requiere una ampliación de elementos de la caldera central.

Toda la carpintería se realizará de acuerdo con los tipos antiguos existentes debidamente restaurados o nuevos en la misma forma de aquéllos.

Exteriormente la parte de piedra labrada de pilares, arcos, cornisas, molduras, de aberturas está en estado aceptable, no así el pavimento de losas que se sustituye enteramente en toda la superficie que falta reconstruir.

Los revoques y estrucados del patio interior completo y el exterior del ala correspondientes deberán hacerse completos incluidos en el presente Proyecto.

Comprende también el presente Proyecto el desmontaje del Gran Portal que situado en la planta primera y adosado al cuerpo central, daba acceso a la Biblioteca de la Antigua Universidad. Una vez desmontado cuidadosamente, se almacenará en lugar adecuado del mismo edificio en espera de su definitiva colocación. (Aquesta partida no es va executar)

Con la ejecución de estos trabajos se cumplirá el destino utilitario de las obras de Ampliación del Instituto Laboral, y se respetará de manera escrupulosa el carácter Histórico -Artístico del Monumento, en su aspecto exterior y en los detalles estructurales y decorativos de interiores.

La superficie a ocupar es la siguiente:

Planta baja 15 x 13,50 = 202,50 m²

Planta piso 1º 32,50 x 15 = 487,50 m²

Planta piso 2º 32,50 x 15 = 487,50 m²

1.177,50 m²

Presupuesto total 5.197.195 pts.

Los trabajos que se proyectan se refieren a obras de reforma y gran reparación"¹⁵.

A partir dels 70 es comencen a veure els fruits de les gestions que s'estaven fent a Madrid, a Barcelona i a Lleida.

El 1971 es donà un fet important. Es destinaren 12 milions als centres d'ensenyament de Cervera, dels quals 9,5 milions eren per a la Universitat. L'Institut ja tenia 500 alumnes i aprofitant la visita a Barcelona del ministre d'Educació i Ciència, Sr. Lora Tamayo, junt amb els directors generals del Ministeri, Sr. Segú i Sr. Villa, i per la influència de Torroja, varen visitar l'edifici i les obres com es desenvolupaven.

El 1972 es continuà amb la visita de personalitats, en aquest cas eren el comissari del Patrimoni Artístic Nacional, Silva Porto i el subcomissari, l'arquitecte Alberto García Gil. És l'any en què la residència dels pares Claretians —iniciada el 1968—, passà a ser col·legi menor en l'edifici de l'antiga impremta de la Universitat. També es va fer el 1r "Consejo Nacional-Social Sindical Segarra-Sió" per donar a conèixer les potencialitats de la Segarra en l'aspecte turístic, on la Universitat era una de les obres a tenir en compte. El 1973 s'inaugurà la UNED i la càtedra Gaudí va fer unes jornades d'estudi per la protecció del conjunt històric local.

15. AHCC. Universitat, Caixa n.3. Memòria del projecte d'Ampliació de l'Institut laboral. Pallàs. 1966

En aquesta la fase no hi va haver un projecte general definit. S'anava treballant en funció de les ajudes que s'anaven rebent. Els empresaris que hi van participar en diverses fases varen ser Joan Ninot de Cervera, Construccions Esteve de Lleida i Albert Capdevila de Cervera.

Fig. 5. Secció vertical per una torre dels extrems. Pallàs 1964

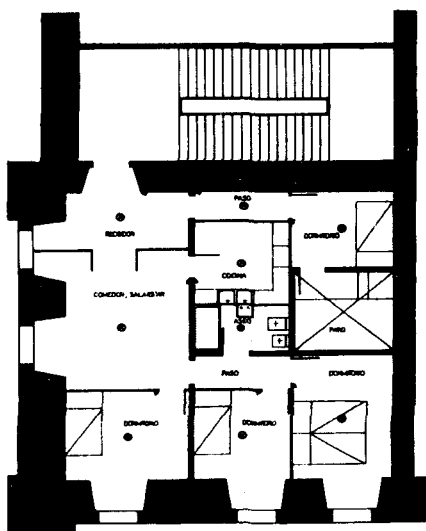
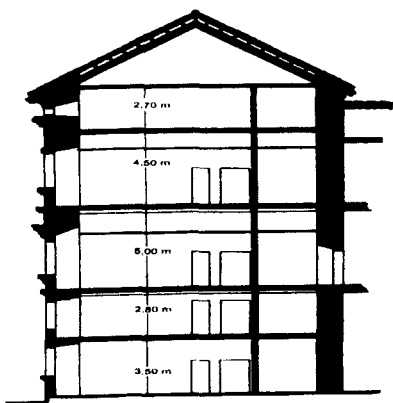

Fig. 6. Habitable tipus de quatre dormitoris. Pallàs, 1964.

Adaptación de Vivienda conserje en el
entresuelo de la Torre Sur-Este de la Antigua
Universidad de Cervera.

CERVERA, Abril de 1967

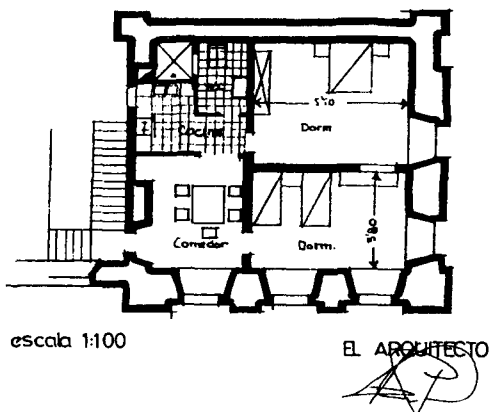

Fig.7. Habitable tipus de dos dormitoris per al bidell. Pallàs, 1967.

La personalitat de Camil Pallàs Arisa ¹⁶

Fou l'arquitecte del Servei de Catalogació i Conservació de Monuments de la Diputació de Barcelona durant els anys 1954-1978. Va succeir el prestigiós Jeroni Martorell (1915-51). Eren uns moments on el concepte de patrimoni era molt més minoritari. Hi havia pocs arquitectes que s'hi dedicaven i el concepte d'actuació era des d'una perspectiva molt pràctica pels pocs mitjans que tenien.

¹⁶ Camil Pallàs i Arisa (Sant Julià de Vilatorrada, Osona 1918-Roda de Ter, 1982) Arquitecte. Titulat a Barcelona (1945). Entrà a la Diputació Provincial de Barcelona el 1953 com a cap del Servei de Conservació de Monuments i fou cap dels serveis d'arquitectura des del 1967. Entre les seves obres de restauració hi ha el pont del Diable de Martorell, el castell de Sant Martí Sarroca i els monestirs de Lluçà i de l'Estany. Com a obres de creació ha fet el parvulari i les escoles Mundet, el Museu de Badalona, el Museu Tèxtil de Terrassa i el Museu de Capellades i ha dut a terme la instal·lació del Museu de Mir, la restauració del palau Maricel de Sitges i la instal·lació al seu edifici de la col·lecció Pérez Rosales. Font GEC.

Per aquest motiu ens va sorprendre trobar en l'arxiu de la Diputació uns plànols d'actuació sobre unes còpies del projecte de Miquel Marín de 1751 per estalviar-se l'aixecament, comprovar mesures i afegir les cotes dels detalls en planta i alçat. Aquest pragmatisme és una de les característiques d'aquests anys 60.¹⁷

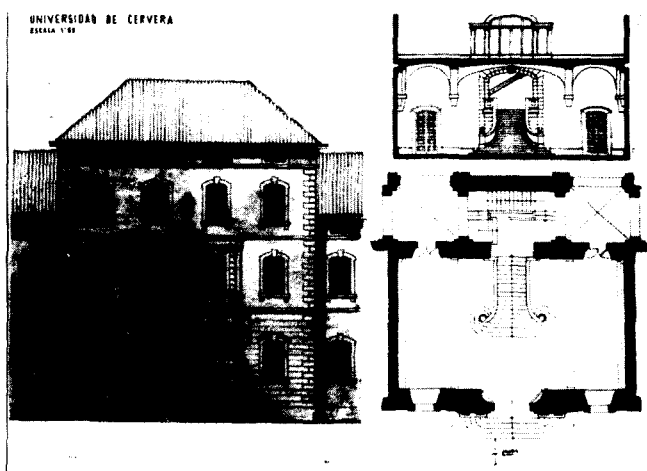

Fig.8. Projecte de nova façana sud-est. Pallàs, sense data. Fotografia de J.Francés

El projecte de Pallàs Arisa com a criteris d'intervenció: la consolidació en primer lloc, d'anàstilosi -reparació dels desperfectes- en segon lloc i de creació, com el mobiliari, vitralls i el projecte no construït de la portada pel costat sud per donar-li accés. En tots els projectes la memòria es concisa, les descripcions curtes i de tipus constructiu.

En el cas del projecte de façana (Fig.8) obre una porta i forma un cos sortint de doble alçada, incorpora dues obertures, utilitza un pretès llenguatge barroc com si fos de l'època de la construcció del s. XVIII. No hem trobat la memòria d'aquest projecte que ens expliqui l'ús de l'entrada i l'escala. Una escala en dos trams de forma molt diferent. El

17. Els vegetals originals no els hem pogut localitzar. Aquestes còpies són en paper tipus Canson i segons els arxivers és paper d'aquest segle.

primer tram és molt ample i de formes arrodonides, i un segon tram molt encaixat i més estret. Al primer pis s'endevina una gran vidriera cap a l'interior, semblant a la Palladiana.¹⁸ Aquest projecte de nova façana té un lligam amb el concepte de restauració de Viollet le-Duc, que va tenir a Catalunya deixebles com Elies Rogent, autor de la Universitat de Barcelona i de la restauració de l'església romànica de Ripoll. Per Viollet "restaurar un edifici, no és solament sostenir-lo, reparar-lo o refer-lo, és restablir-lo cap a un estat complet que pot ser no ha tingut mai en un moment donat".¹⁹

Els projectes de Joan Gangoells i Enric Solsona

La segona fase d'intervenció correspon a treballs de la dècada dels 80. El projecte de Gangoells constava de reforçar el forjat de l'ala esquerra central per ampliar l'arxiu de llibres del dipòsit legal. Es dissenyà amb dos condicionants:

A. Sense poder apuntalar, ja que hi havia un sostre sota i hi havien aules que no es podien deixar d'utilitzar.

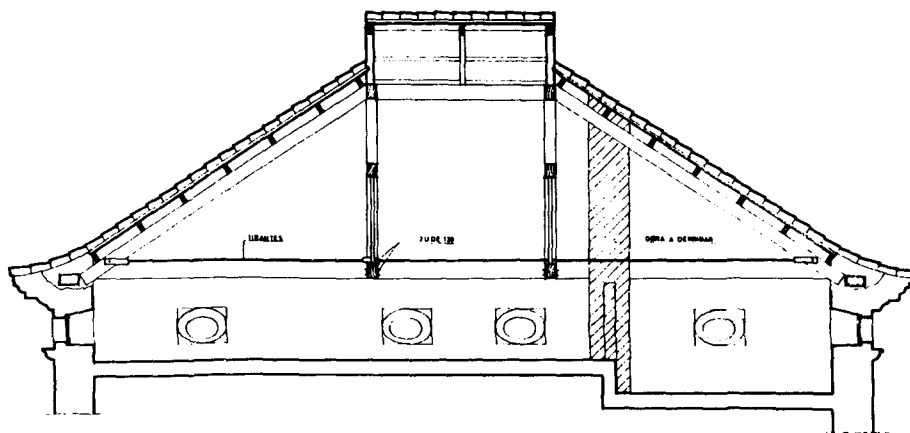
B. L'alçada del terra a l'encavallada era ajustada al pas dels arxivers, per això es va fer la zona de pas, el forjat més baix, i que correspon amb el tram més curt, i la zona més ampla, on hi ha les prestatgeries, el forjat té més cantell. Per això es va eliminar el mur central paral·lel a la façana, deixant-hi uns pilars a l'indret de cada encavallada original.

També hi va haver el projecte de reforçar una torre el 1982, la qual encara tenia l'estructura original. Es va tirantar, es va realitzar una biga

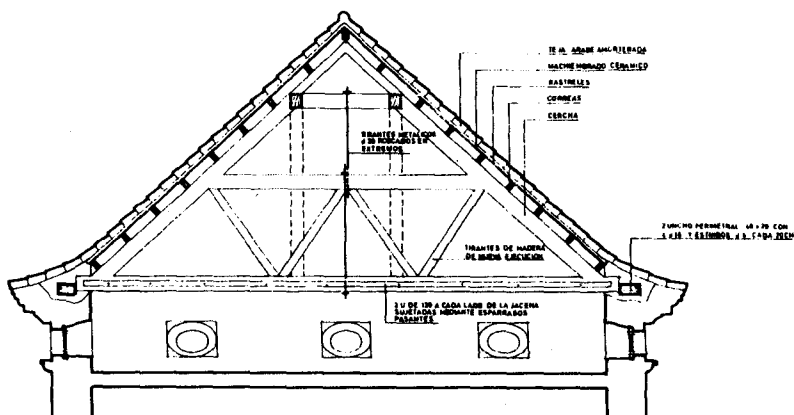
18. Aquests criteris d'intervenció avui en dia estan completament descartats. Es tendeix a la mínima intervenció en el monument, al respecte a l'autenticitat, a la diferenciació entre l'existent i la nova intervenció, a la possibilitat de la reversibilitat i intervenir en casos de real necessitat. Extret de MIARELLI-MARIANI, Gaetano. "Historia de los criterios de intervención en el patrimonio arquitectónico", *Monumentos y Proyecto*. Ministerio de Cultura, Madrid 1990.

19. VIOLET LE-DUC, *Dictionnaire Raisoné de l'architecture française du XI au XVI siècle*, vol. X, 1854-1868. Terme: restauració.

de lligada perimetral, es substituï un tirant de fusta i s'arreglà la coberta, canviant les llates.

SECCION A-A

SECCION B-B

Fig.9. Seccions verticals A i B del projecte de restauració de la torre sud-est. Gangoells, 1982.

El projecte d'Enric Solsona de l'AHCC i la biblioteca va tocar el vell tema de si fer noves obertures al costat sud-est i donar més importància a la façana posterior o, pel contrari potenciar les dues entrades dels costats. S'optà com va fer Pallàs per obrir dos portes al centre, seguint l'esquema d'ordenació de les obertures amb una actuació anodina. Les dues entrades, independents desde l'exterior, són una per a l'arxiu (la 1a obra realitzada) i l'altra per a la biblioteca.

La modulació pròpia de l'edifici ordena els dos àmbits de les dependències. En el cas de l'arxiu té cinc mòduls quadrats, un de vestíbul, un de consulta i tres d'arxiu amb un altell d'estructura independent.

En el cas de la biblioteca, amb un ús més de cara al públic, hi ha un mòdul de vestíbul, un de control i de novetats, tres de consulta amb altell d'estructura independent i al final una zona de biblioteca infantil.

Els empresaris que hi van participar varen ser Obrynor S.A. de Madrid -1981-, Construcciones y Contratas Capdevila S.A. i Joan Ramon Piqué -1982-, en els projectes de Gangolells.

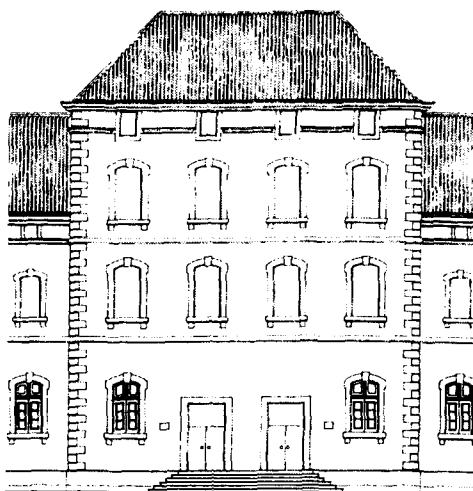

Fig.10. Proposta de façana sud-est per les entrades a la Biblioteca i Arxiu. Solsona, 1985.

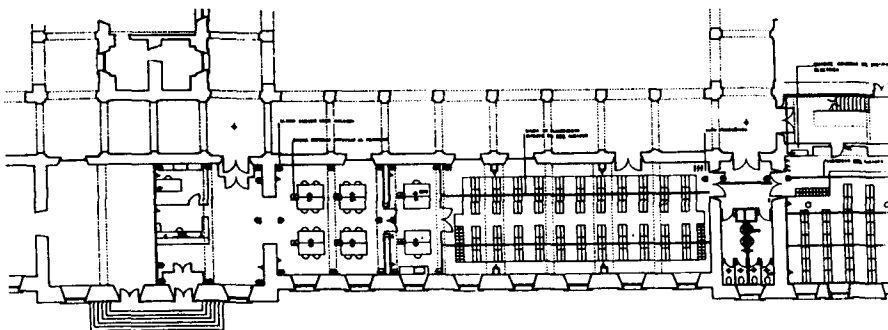

Fig.11. Planta del projecte d'Arxiu Comarcal. Solsona, 1985.

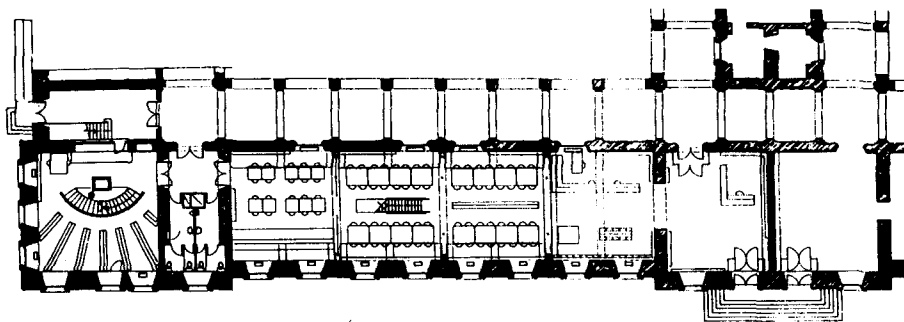

Fig.12. Planta i detall de la secció del projecte de Biblioteca Comarcal. Solsona, 1989.

Conclusions

A. Si es mira un plànol de Cervera, i sobretot si és del tipus parcel·lari, hom s'adona de la gran superfície que ocupa la Universitat. Els m² que té, els diversos usos que ha tingut, han fet que els seus murs hagin patit més de l'habitual i agreujat pel poc manteniment. Recordo que a principis dels 70 havia nascut un arbre en una teulada d'un dels patis quadrats.

És un edifici desproporcionat per a Cervera i per als seus possibles usos d'avui. Per això és format per diverses entitats amb la conseqüent dispersió d'objectius. Per això es necessari unificar criteris i crear una comissió més eficient que l'actual Patronat per poder prendre decisions unitàries. Aquest últim any s'ha detectat la presència de tèrmit, els quals habiten en un sòl humit, puguen per l'interior dels murs i destrossen la fusta de la coberta. Aquest és un problema urgent que implica totes les parts.

B. Les actuacions en l'edifici en matèria de restauració han marcat les tendències que han anat variant durant els decennis que abraça l'obra.

En la 1a fase, amb Camil Pallàs, l'actuació és molt pragmàtica, fruit de la formació, de la quantitat d'obres on la Diputació havia d'actuar i amb unes idees properes al concepte de restauració de Viollet.

En la 2a fase el concepte de restauració havia evolucionat amb noves generacions de professionals i noves propostes d'intervenció en el patrimoni, tot coincidint amb l'arribada de la democràcia. L'ús d'elements nous, que contrasten amb l'existent, és present als arxius i la biblioteca. L'actuació es basa en una actuació per contrast, utilitzant nous materials amb noves tècniques, que donen una lectura visual de l'obra original i de l'obra actual.

C. Quan en el pròleg es defineix que la Universitat està actualment en una època de renaixement, és degut a què com en els seus inicis torna a estar ben a prop de la cultura, amb les diferents activitats que aixopluga, i sobretot si ho comparem amb els difícils moments que ha passat.

Annex

Els projectes de restauració de la Universitat de Cervera

Any	Títol	Pressupost	Autor	Arxiu
1950	Coberta de la torre		Farran	AHCC
1951	Cobertes Capella		Farran	AHCC
1960	Antiga Universitat Cervera		Pallàs	SPALDP
1961, agost	Projecte dipòsit llibres	2.243.275,62	Pallàs	SPALDP
1961, set.	Avant projecte restauració	13.126.075,50	Pallàs	SPALDP
1962, març	Projecte global Universitat	15.605.530,94	Pallàs	SPALDP
1962	Proj. dependències Univers.	2.204.632,72	Pallàs	SPALDP
1962	Proj. dipòsit llibres		Pallàs	SPALDP
1962	Proj. sales exposicions	693.790,72	Pallàs	SPALDP
1962	Avant projecte restauració església Universitat		Pallàs	SPALDP
1962	Proj.habilitació locals edificis antics	4.521.800,98	Pallàs	AHCC
1964	Arrebossat façanes		Farran	AHCC
1964	Coberta torre esquerra		Farran	AHCC
1964	Proj. Dipòsit llibres	3.331.192,64	Pallàs	SPALDP
1964, abril	Vivenda professors més conserge	2.780.713,64	Pallàs	SPALDP
1964, set.	Proj. Institut Laboral femení	2.386.265,04	Pallàs	AHCC
1966	Proj. ampliació de l'inst. 2a fase		Pallàs	AHCC
1966	Restauració torre central i sales contigues	1.861.437,60	Pallàs	AHCC.C-3
1966, nov.	Proj. Institut Laboral 2a fase	5.197.195,08	Pallàs	AHCC
1967, abril	Habitatge conserge, torre sur est	132.411,85	Pallàs	AHCC
1967, abril	Instal.lació auxiliar aules taller		Pallàs	AHCC
1970, nov.	Disseny del fanal per al claustre		Pallàs	SPALDP
1970, nov.	Disseny d'aplicacions per al passadís		Pallàs	SPALDP
1971, set.	Carta d'A.Duran a C.Pallàs		Pallàs	SPALDP
1975	Cos central façana principal		Farran	AHCC
1981, abril	Ampliació dipòsit-legal		Gangoellls	=
1982, juny	Restauració torre est		Gangoellls	=
1985, juny	Arxiu Històric Comarcal		Solsona	=
1989, juny	Biblioteca Comarcal		Solsona	=